

(ability to analyze and systematize the received information and operate on it; ability for educational cooperation).

Textbook "Foreign literature. 7th grade" (Horobchenko et al., 2024) fully reproduces the structure of the educational process; it can also be used as a teacher's guide. The methodological apparatus of the textbook is a complete system that takes into account the natural course of the process of perceiving an artistic work and the age-related psychological features of its assimilation by students. The questions and tasks proposed in the textbook lead the reader "following the author", from a direct, emotional perception of the work to an in-depth, intellectual one, creating favorable conditions for its comprehension through interested reading and re-reading, gaining experience of immersion in the artistic text, forming the skills of analysis and interpretation.

The pilot teachers noted the novelty of the author's approach in organizing educational (reading) activities in the textbook based on student requests. This approach strengthens motivation, develops the ability to choose books for independent reading, and promotes communication with peers.

The structuring of the educational material and the system of questions and tasks accompanying the text were also positively evaluated. It is noted that the combination of various types of educational activities in the textbook gives students the opportunity to master the "technologies" of working with the text, and the teacher receives for his use excellent didactic material that helps him organize student reading in class and independently.

Keywords: text; work of art; reading comprehension; reading activity; motivation.

Удк 373.5.016:811.112.2]:316.42

Подано до редакції: 02.08.2025

Прийнято після рецензування: 17.09.2025

Затверджено до друку: 22.12.2025

Опубліковано: 29.12.2025

<https://doi.org/10.32405/2411-1309-2025-35-345-356>

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 7–9-х КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Михайло Яковчук, науковий співробітник відділу навчання іноземних мов,
Інститут педагогіки НАПН України, учитель-методист з німецької мови, Заслужений
учитель України, Київ Україна
<https://orcid.org/0000-0002-2474-6056>
mjakow978@gmail.com

Анотація. У статті актуалізовано проблему формування громадянської компетентності учнів 7–9-х класів закладів загальної середньої освіти у процесі навчання німецької мови в умовах компетентнісно орієнтованої освітньої парадигми. Обґрунтовано доцільність інтеграції змісту громадянської освіти в іншомовну підготовку як ефективного засобу розвитку ключових компетентностей учнів, передбачених Державним стандартом базової середньої освіти. На основі аналізу науково-педагогічних, психологічних і лінгводидактичних джерел визначено сутність громадянської компетентності як інтегративної якості особистості, що охоплює знання про демократичні цінності та суспільні процеси, ціннісні орієнтації, готовність до соціально відповідальної поведінки та здатність до ефективної комунікації.

У статті схарактеризовано структурні компоненти громадянської компетентності школярів, зокрема знаннєвий, ціннісно-мотиваційний, діяльнісний і комунікативний, та розкрито можливості їх цілеспрямованого формування на уроках німецької мови. Особливу увагу приділено методам і прийомам навчання, що ґрунтуються на моделюванні реальних життєвих і соціальних ситуацій, стимулюють розвиток критичного мислення, формують уміння аргументовано висловлювати власну позицію іноземною мовою, брати участь у дискусіях і співпрацювати в групі. Проаналізовано дидактичний потенціал інтерактивних методів, проектної діяльності, рольових ігор та дебатів як ефективних інструментів підвищення навчальної мотивації й залучення учнів до активної громадянської практики.

Результати дослідження засвідчують, що органічне поєднання іншомовної та громадянської освіти створює умови для розвитку міжкультурної комунікації, соціальної активності та відповідального ставлення учнів до суспільних процесів, сприяючи формуванню демократичних цінностей, толерантності та громадянської зрілості особистості.

Ключові слова: громадянська компетентність; німецька мова; технологія навчання; інтерактивні методи; учні 7–9-х класів; громадянська освіта.

Постановка проблеми. Сучасні суспільні трансформації, демократизація та європейський вибір України актуалізують потребу у вихованні покоління свідомих, відповідальних громадян, здатних до активної участі в житті суспільства. Відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти, ключовою освітньою метою є формування громадянської компетентності школярів, що передбачає знання про права й обов'язки, розуміння демократичних цінностей, готовність до соціальної взаємодії (Державний стандарт базової середньої освіти, 2020). У цьому контексті уроки іноземної мови, зокрема німецької, мають значний потенціал, оскільки не лише забезпечують розвиток мовних і комунікативних умінь, а й створюють умови для засвоєння норм суспільного життя, виховання толерантності, солідарності та міжкультурного діалогу. Разом із тим у педагогічній практиці недостатньо розроблено ефективні технології інтеграції громадянсько-ціннісного змісту в процесі навчання німецької мови. Це зумовлює необхідність пошуку інноваційних методичних рішень, спрямованих на формування громадянської компетентності учнів 7–9-х класів у закладах загальної середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень. Проблематику громадянської освіти в українському освітньому дискурсі представлено працями, що визначають концептуальні засади, зміст і методи формування громадянської компетентності учнів підліткового віку. У

результаті визначено сутнісні характеристики поняття «громадянська компетентність», її структуру. Зокрема Т. Смагіна трактує громадянську компетентність як «інтегративну особистісну характеристику, що поєднує громадянські знання, цінності та вміння, необхідні для усвідомлення власних прав і обов'язків, участі в суспільному житті та реалізації відповідальної громадянської поведінки в демократичному суспільстві» (Смагіна, 2007, с. 44). На думку Т. Ремех, громадянська компетентність є «комплексною якістю особистості, що виявляється у сформованості правової свідомості, громадянських переконань і здатності застосовувати громадянськознавчі знання та уміння у процесі розв'язання соціально значущих проблем і здійснення суспільної взаємодії» (Ремех, 2018, с. 37). Л. Рябовол розглядає громадянську компетентність як «результат цілеспрямованого педагогічного впливу, що інтегрує знання про громадянське суспільство і демократичні цінності, досвід соціальної активності та готовність особистості до відповідальної участі в суспільних процесах» (Рябовол, 2024, с. 197).

У галузі методики навчання іноземних мов дослідження іноземних учених-педагогів (W. Hallet, M. Legutke, H. Kühn) обґрунтовують потенціал іншомовної освіти для розвитку міжкультурної комунікації, критичного мислення та соціальної відповідальності. З позицій комунікативно-діяльнісного й завданнєвого підходів підкреслюється доцільність створення навчальних ситуацій, максимально наближених до реальних соціальних практик, що безпосередньо корелює з формуванням громадянської компетентності.

Українські нормативні документи декларують громадянську компетентність як ключову та передбачають її формування через міжпредметні змісти й наскрізні вміння (Державний стандарт базової середньої освіти, 2020; Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти, 2021). Разом із тим у науково-методичній літературі зберігається брак окремих наукових розвідок щодо особливостей формування громадянської компетентності в процесі навчання німецької мови на адаптаційному та предметному рівнях освіти. Отже, аналіз літератури підтверджує наявність проблеми і нагальність розв'язання її.

Мета статті – обґрунтувати та визначити педагогічні умови і етапи формування громадянської компетентності учнів 7–9-х класів закладів загальної середньої освіти у процесі навчання німецької мови.

Методи дослідження: *теоретичний аналіз наукових джерел* – дав змогу з'ясувати сутність поняття «громадянська компетентність»; *інтерпретації* – дав змогу окреслити й обґрунтувати власні погляди на проблеми, що досліджуються; *моделювання* допомогло розробити систему вправ і завдань та етапів реалізації формування громадянської компетентності на уроках німецької мови; *спостереження за освітнім процесом*.

Результати та обговорення. Упровадження компетентнісного підходу в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) є одним із важливих концептуальних положень оновлення змісту та якості освіти. Основним завданням компетентнісного підходу є не лише оволодіння предметними знаннями, а й вміння ефективно застосовувати їх на практиці як інструмент розв'язання різноманітних життєвих завдань.

У концепції Нової української школи автори визначають громадянську компетентність як одну з ключових та характеризують як здатність володіти громадянською культурою, культурою демократії, що передбачає наявність у особистості певних якостей та

громадянських цінностей. А особливе місце в розвитку та формуванні її залежить від компетентності самого вчителя (Нова українська школа, 2016, с. 8).

Необхідність формування в здобувачів освіти громадянської компетентності не викликає сумнівів, оскільки зумовлена суспільними запитами, трансформаціями демократичного розвитку держави та потребою у вихованні відповідального, активного й свідомого громадянина. У сучасних умовах громадянська компетентність розглядається як одна з ключових, адже забезпечує здатність особистості ефективно взаємодіяти в соціумі, дотримуватися правових і моральних норм, брати участь у громадському житті та приймати відповідальні рішення.

У контексті нашого дослідження громадянська компетентність трактується як інтегративна якість особистості, що поєднує систему знань про демократичні цінності, права і обов'язки людини, громадянську ідентичність; сформовані ціннісні орієнтації та мотивацію до соціально значущої діяльності; а також уміння й навички практичної громадянської поведінки, зокрема здатність до критичного мислення, аргументованого висловлення власної позиції, толерантної комунікації та співпраці.

Формування громадянської компетентності в закладах загальної середньої освіти передбачає цілеспрямоване створення педагогічних умов, за яких здобувачі освіти не лише засвоюють теоретичні знання, а й набувають досвіду громадянської діяльності в процесі навчання. Особливого значення це набуває на уроках іноземної мови, де іншомовна комунікація виступає ефективним засобом осмислення соціально важливих проблем, розвитку міжкультурної взаємодії та формування наскрізних умінь, необхідних для активної участі в демократичному суспільстві.

У модельних навчальних програмах з іноземних мов зазначено, що реалізація змістової лінії «Громадянська відповідальність» сприяє формуванню відповідального члена громади і суспільства, який розуміє принципи та механізми їхнього функціонування. Засобами іноземних мов учнів орієнтують на такі уміння:

- формулювати власну позицію;
- співпрацювати з іншими на результат, спілкуючись іноземною мовою;
- розв'язувати конфлікти в комунікативних ситуаціях;
- переконувати, аргументувати, досягати взаєморозуміння / компромісу в ситуаціях міжкультурного спілкування;
- переконувати засобами іноземної мови у важливості дотримання прав людини;
- критично оцінювати інформацію з різних іншомовних джерел (Навчання іноземних мов у гімназії, 2023, с. 5).

Ефективність формування громадянської компетентності учнів на уроках німецької мови забезпечується реалізацією комплексу взаємопов'язаних педагогічних умов.

Першою педагогічною умовою є застосування методів активного навчання. Активні методи (дискусії, рольові ігри, проектна діяльність, аналіз ситуацій) сприяють залученню учнів до реальної комунікативної діяльності, формують уміння аргументувати власну позицію, співпрацювати в групі, приймати спільні рішення. У процесі вивчення німецької мови такі методи дають змогу моделювати соціально значущі ситуації (обговорення прав і обов'язків підлітків, шкільного самоврядування, громадської активності), що забезпечує практичне засвоєння громадянських норм і цінностей.

Другу педагогічну умову становить ретельний відбір громадянознавчого змісту навчального матеріалу. Відібраний зміст має відповідати віковим особливостям учнів 7–9-х класів, рівню їхньої іншомовної підготовки та сучасним суспільним викликам. Доцільним є включення тем, пов'язаних із правами людини, демократичними цінностями, культурною різноманітністю, волонтерством, відповідальністю громадянина. Такий зміст наповнює уроки німецької мови ціннісним розумінням і сприяє усвідомленню учнями значущості громадянської участі.

Третя педагогічна умова полягає в реалізації міжпредметних зв'язків між громадянською освітою і німецькою мовою на основі наскрізних умінь. Інтеграція змісту цих освітніх галузей забезпечує цілісність навчального процесу та сприяє розвитку критичного мислення, умінь комунікації, співпраці й відповідального ставлення до суспільних явищ. У процесі виконання міжпредметних проєктів, підготовки презентацій чи участі в обговореннях учні застосовують громадянознавчі знання німецькою мовою, що підвищує мотивацію до навчання та сприяє формуванню активної громадянської позиції.

Формування громадянської компетентності має охоплювати кілька взаємопов'язаних етапів: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивно-оцінювальний.

На мотиваційному етапі вчитель створює проблемні ситуації, що стимулюють інтерес учнів до теми та актуалізують громадянсько-ціннісні орієнтири. Наприклад, дискусія німецькою мовою „Was bedeutet es, ein verantwortlicher Bürger zu sein?“ спонукає школярів замислитися над власною позицією та сприяє розвитку вміння висловлюватися іноземною мовою в умовах комунікативної проблеми.

Когнітивний етап передбачає опрацювання мовного і країнознавчого матеріалу: лексики з тем громадянської відповідальності, демократії, молодіжних ініціатив; текстів та відеоматеріалів про життя однолітків у Німеччині й Україні. Це розширює знанню базу учнів і створює умови для порівняння соціокультурних реалій двох країн.

Рефлексивно-оцінювальний етап сприяє усвідомленню результатів навчання через самооцінку й взаємооцінку, використання чек-листів громадянських якостей (Teamfähigkeit, Toleranz, Verantwortung), складання власних висновків щодо набутих умінь і навичок. Це підсилює відповідальність учнів за результати власної діяльності та розвиває навички критичного самоаналізу.

Поетапне формування громадянської компетентності на уроках німецької мови з прикладами завдань для кожного етапу наведено у вигляді табл. 1.

Таблиця 1

Поетапне формування громадянської компетентності на уроках німецької мови з прикладами завдань

Компонент	Сутність	Приклади завдань на уроках німецької мови
Знаннєвий	Знання про права та обов'язки громадянина, демократичні цінності, соціальні та правові норми	-Читання текстів німецькою мовою про права дітей (Kinderrechte) та відповіді на запитання. -Підготовка повідомлення: «Die Pflichten eines Schülers in Deutschland»

Ціннісно-мотиваційний	Ціннісні орієнтації, готовність діяти відповідально та етично, мотивація до громадянської участі	Обговорення німецькою теми: « <i>Was bedeutet Verantwortung in der Schule?</i> » Написання есе: « <i>Wie kann ich meiner Gemeinschaft helfen?</i> »
Діяльнісний (практичний)	Уміння реалізовувати знання та цінності через активну участь у соціальній діяльності, проєктах, рольових іграх	Рольова гра: « <i>Schülerrat – wir treffen Entscheidungen</i> » Створення проєкту: « <i>Unsere Schule umweltfreundlich gestalten</i> »
Комунікативний	Здатність ефективно взаємодіяти, аргументовано висловлювати позицію, слухати та враховувати думку інших	Дебати німецькою мовою: « <i>Sollten Schüler an politischen Entscheidungen teilnehmen?</i> » Дискусія у групах на тему прав та обов'язків школярів

Формування громадянської компетентності учнів 7–9-х класів – це складний і тривалий процес, що ґрунтується на їхньому навчальному досвіді, здобутому в попередніх класах. Основним засобом навчання іноземних мов є підручник, який має відповідати віковим особливостям учнів, тематиці ситуаційного спілкування, містити необхідний лексичний інвентар і цікаві для учнів завдання, спрямовані на формування та розвиток ключових компетентностей, визначених Державним стандартом базової середньої освіти. Аналіз змісту чинних підручників німецької мови для учнів 7–9-х класів (С. Сотникова, Л. Горбач, Н. Басай) свідчить про наявність певних завдань, спрямованих на розвиток громадянської компетентності. Водночас більшість із них не мають чіткої структурованості та спрямованості на систематичне формування цієї компетентності у здобувачів освіти.

З огляду на презентовані вище концепти нами було розроблено систему вправ і завдань для формування громадянської компетентності учнів 7–9-х класів у процесі навчання німецької мови, яку було успішно апробовано в закладах загальної середньої освіти. Пріоритетну роль у формуванні громадянської компетентності при цьому відігравали активні й інтерактивні технології та методи навчання, що стимулюють творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення учнів і базуються на принципі багатосторонньої взаємодії.

Розглянемо кілька вправ для формування та оцінки громадянської компетентності на уроках іноземної мови учнів 7–9-х класів. Саме в цьому віці діти, на нашу думку, починають аналізувати свої бажання та потреби в середовищі, обґрунтовуючи власні погляди конкретними прикладами з життя; усвідомлювати, що людина є частиною всього світу, і практикувати уміння спиратися на різноманітні знання та досвід інших людей для розуміння власної особистості. Так, під час вивчення теми «*На дозвіллі*» (8-й клас) учням можна запропонувати вправу «Бінго». Вчитель роздає учням аркуші із запитаннями до теми. Приклади питань:

- *Які в тебе захоплення?*
- *Чи можеш ти назвати кілька улюблених місць для відпочинку?*
- *Що ти насправді не любиш робити у вільний час?*

Кожен учасник повинен знайти партнера, поставити йому одне із запитань та записати ключові слова відповіді під ним. Після цього пари розходяться та шукають собі нових партнерів. Мета гри – не просто відповісти на всі запитання, але отримати

відповіді від різних людей. Гра триває доти, доки один/-а з учнів/учениць не заповнить таблицю. Хто першим/-ою заповнить таблицю, кричить «Бінго!». Цей/ця учасник/учасниця є переможцем/-ницею. Далі вчитель пропонує учасникам/учасницям сісти й обговорити питання. Він називає перше запитання та просить дітей по черзі поділитися відповіддю, яку вони отримали. Ключові слова записуються на фліпчарті. Коли таблиця на фліпчарті готова, можна переходити до обговорення. Можливі запитання для обговорення:

- *Чи сподобалась вам вправа? Чим саме?*
- *Які заняття серед учнів/учениць класу є найпоширенішими?*
- *Що нового та цікавого ви дізналися про своїх однокласників/-ць?*
- *Що вас здивувало?*
- *Чи є спільні захоплення між вами та вашими однокласниками/-цями?*
- *Які заняття трапляються рідко?*
- *Який висновок можемо зробити?*

Таким чином, діти усвідомлюють, що спілкування є важливою складовою нашого життя, воно дає можливість дізнатися про інших та презентувати себе; розуміють, що чоловіки і жінки незалежно від статі можуть проводити дозвілля однаково. У результаті вправи учні доходять висновку, що всі вони різні, але в них є багато спільного.

Під час опрацювання теми «Спорт», підтема «(Пара)олімпійські ігри» (7-й клас) доцільно заохочувати здобувачів освіти простежувати, як права різних категорій людей можуть бути забезпечені чи, навпаки, порушені під час занять спортом, а також тренуватися аргументувати свою позицію, будуючи висловлювання з теми уроку. Для цього пропонується вправа «Хвилиночку». Мета цієї вправи полягає в розвитку критичного мислення та впевненості у собі, для висловлення власної думки, у вихованні поваги до людської гідності та прав людини (КОМПАС, 2012, с. 303).

Вчитель пропонує учасникам/учасницям сісти в коло та пускає по колу капелюх. Кожен/-а учасник/-ця по черзі, не дивлячись, витягує з капелюха папірець із твердженнями. Учасникам дається час для підготовки однохвилинної промови на тему твердження, яке йому дісталось. Приклади тверджень:

- *Всі діти в школі повинні займатися фізкультурою в рівних умовах;*
- *Оцінювати дітей на уроках фізкультури треба незалежно від їхнього стану здоров'я;*
- *Учні з особливими освітніми потребами не повинні взагалі займатися фізкультурою;*
- *Система оцінювання для учнів з особливими освітніми потребами має бути іншою;*
- *Учні з особливими освітніми потребами не повинні брати участь у спортивних змаганнях;*
- *Шахи – це спорт;*
- *Кіберспорт не можна вважати спортом;*
- *Розумові види спорту повинні теж бути включені до Олімпійських ігор;*
- *Параолімпійські ігри – чудовий спосіб для спортсменів з інвалідністю проявити себе*

Кожен/-а учасник/-ця презентує по колу свої «промови». Після кожної «промови» учасникам/учасницям дається дві – три хвилини на короткі коментарі.

Після презентації промов можна переходити до рефлексії та оцінки. Питання для рефлексії:

- *Які теми виявилися найважчими / найбільш спірними й чому?*
- *Що з почутого для вас виявилось найбільш несподіваним?*
- *Які права людини було поставлено на карту у ваших твердженнях?*
- *Чи всі у вашому класі мали доступ до спортивних заходів за власним вибором?*
- *Якщо ні, то чому?*
- *Що можна зробити, щоб це виправити?*
- *Наскільки ця вправа допомогла вам краще зрозуміти своїх однокласників/-ць, їхні почуття під час занять спортом?*

Отже, здобувачі освіти набувають упевненості для аргументування власної думки та продукування монологічного висловлювання, чітко обмеженого темою і часом, вчать ставити себе на місце іншої людини, зокрема людей з інвалідністю, а також поважати права інших та відстоювати власні.

Проектна діяльність та рольові ігри теж ефективно підвищують мотивацію учнів 7–9-х класів до вивчення німецької мови та залучають їх до активної громадянської діяльності. Вони створюють умови для співпраці, розвитку комунікативних і соціальних навичок, а також формують у школярів відповідальну та активну громадянську позицію. Наведемо приклади завдань для формування громадянської компетентності:

Проектна діяльність

Створення міні-проектів німецькою мовою, наприклад:

- *«Unsere Schule ohne Mobbing»,*
- *«Meine Stadt ist umweltfreundlich».*
- *«Kinderrechte in Europa».*

Мета: розвиток міжкультурної компетентності, командної роботи, планування діяльності, відповідальності за спільний результат.

Рольові ігри

Моделювання реальних громадянських ситуацій: вибори класного представника, обговорення соціальних проблем, підготовка дебатів, проведення шкільних заходів.

Мета: розвиток емпатії, толерантності, умінь співпрацювати та аргументовано обстоювати позицію.

Приклад завдання: *«Macht ein Rollenspiel: Der Schülerrat trifft sich und entscheidet zusammen über ein Schulprojekt.»*

Апробація представленої технології здійснювалася упродовж 2024/2025 навчального року на базі закладів загальної середньої освіти м. Луцька, в яких німецька мова вивчалася як друга іноземна. В апробації взяли участь 96 учнів 7–9-х класів та 5 учителів німецької мови, котрі мали відповідний фаховий рівень і досвід роботи в умовах компетентнісно орієнтованого навчання.

Апробація передбачала систематичне використання інтерактивних технологій та активних методів навчання (дискусій, рольових ігор, роботи в малих групах, проектної діяльності, аналізу соціально значущих ситуацій) з інтеграцією громадянознавчого змісту в тематику уроків німецької мови. Особлива увага приділялася реалізації міжпредметних зв'язків із громадянською освітою та розвитку наскрізних умінь учнів.

Для оцінювання результатів апробації застосовувалися педагогічне спостереження, анкетування, аналіз усних і письмових висловлювань учнів німецькою мовою, самооцінювання та діагностичні завдання, спрямовані на визначення рівнів сформованості громадянської компетентності (низький, середній, достатній).

За результатами апробації встановлено позитивну динаміку сформованості громадянської компетентності учнів. Зокрема, кількість учнів із достатнім рівнем сформованості громадянської компетентності зросла з 21 до 44%, із середнім рівнем – із 47 до 46 %, тоді як частка учнів із низьким рівнем зменшилася з 32 до 10%. Найвідчутніші зміни зафіксовано в діяльнісному та ціннісно-мотиваційному компонентах компетентності. Учні продемонстрували зростання рівня обізнаності щодо прав і обов'язків громадян, демократичних цінностей та норм суспільного життя, що втілювалося у здатності коректно оперувати відповідною лексикою німецькою мовою і застосовувати її в навчальних ситуаціях.

Використання інтерактивних методів (дискусій, рольових ігор, моделювання ситуацій, проектної діяльності) сприяло розвитку комунікативних і соціальних умінь, зокрема вмінь аргументовано висловлювати власну позицію, слухати співрозмовника, досягати компромісу та працювати в команді. За даними спостережень, понад 70% учнів стали брати регулярну участь у дискусіях німецькою мовою з громадянської тематики, близько 65% виявляли ініціативу під час групових форм роботи, а 58% учнів продемонстрували здатність аргументовано обстоювати власну позицію, дотримуючись принципів толерантного спілкування.

Ефективність запропонованих підходів виявилася також у підвищенні мотивації до вивчення німецької мови. Інтеграція громадянознавчого змісту з іншомовною підготовкою надала навчальній діяльності особистісної значущості, що сприяло усвідомленню практичної цінності німецької мови як засобу соціальної взаємодії та міжкультурної комунікації.

Особливо результативним стало використання міжпредметних проектів, у межах яких учні застосовували знання з громадянської освіти та наскрізні уміння (критичне мислення, співпраця, відповідальність) для розв'язання соціально значущих завдань німецькою мовою. Це забезпечило перенесення набутих умінь у нові навчальні та життєві ситуації, що є важливим показником сформованості громадянської компетентності.

Таким чином, результати апробації підтвердили, що використання інтерактивних технологій і методів навчання на уроках німецької мови є ефективним засобом формування громадянської компетентності учнів 7–9-х класів, оскільки сприяє комплексному розвитку їхніх знань, цінностей та практичних умінь громадянської поведінки.

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок. За результатами проведеного дослідження було доведено, що формування громадянської компетентності учнів 7–9-х класів у процесі навчання німецької мови є ефективним за умови інтеграції змісту громадянської освіти з іншомовною діяльністю. Запропонована технологія забезпечує послідовний розвиток знань, цінностей, умінь і навичок, необхідних для активного громадянства. Використання інтерактивних методів, ситуативних завдань і проектів сприяє підвищенню мотивації, розвитку критичного мислення, умінню аргументовано висловлювати власну позицію німецькою мовою.

Іншомовна освіта, поєднана з громадянсько-ціннісним змістом, сприяє формуванню відповідальної, толерантної та соціально активної особистості. Перспективи подальших досліджень вбачаються у вдосконаленні методичних матеріалів, розробленні цифрових інструментів підтримки навчання, а також у вивченні ефективності міжкультурних і проєктних форм роботи для розвитку громадянської компетентності учнів.

Використані джерела

- Басай, Н.** (2024). *Німецька мова (3-й рік навчання) (Підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти)*. Київ: Методика Паблішинг.
- Брандер, П., Кін, Е., & Юхаж, В.** (Ред.). (2012). *КОМПАС (Посібник з освіти з прав людини за участю молоді)*. <https://www.coe.int/uk/web/compass>
- Горбач, Л. В.** (2017) *Німецька мова (Підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів)*. Київ: Генеза.
- Кабінет Міністрів України. (2020). *Державний стандарт базової середньої освіти* (Постанова № 898). <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>
- Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи. (2016). Київ. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf>
- Рафальська, М., Боярчук, О., Герасим, Н. та ін.** (2017). *Громадянська відповідальність: 80 вправ для формування громадянської та соціальної компетентностей під час вивчення різних шкільних предметів. 5–9 клас. (Посібник для вчителя)*. Харків: Основа. <https://www.schools-for-democracy.org/biblioteka/publikatsii-vydani-v-ramkakh-prohramy/gromadyanska-vidpovidalnist>
- Редько, В.Г.** (Ред.). (2023). *Навчання іноземних мов у гімназії (Збірник методичних матеріалів для вчителів іноземних мов)*. Тернопіль: Лібра Терра.
- Редько, В.Г., Шаленко, О.П., Сотникова, С.І., Коваленко, О.Я., Коропецька, І.Б., Якоб О.М., Самойлюкевич, І.В., Добра, О.М., & Кіор, Т.М.** (2021). *Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти* (Рекомендовано МОН України: наказ від 12.07.2021 № 795). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Inozemni.movy.5-9-kl/Inoz.mov.5-9-kl.Redko.ta.in.14.07.pdf>
- Ремех, Т. О.** (2018) The essence and the structure of a student's civil competence at the New Ukrainian School. *Український педагогічний журнал*, 2, 34–41.
- Рябовол Л. Т.** (2024) Civic competence: Approaches to defining concept. У: *Конструювання компетентнісно орієнтованого змісту повної загальної середньої освіти (Збірник матеріалів науково-методичних семінарів і конференцій)*, с. 196–201. Київ. Педагогічна думка.
- Смагіна, Т. М.** (2007), *Формування громадянської компетентності учнів у процесі навчання правознавства*. Київ.
- Сотникова, С. І.** (2025), *Німецька мова (4-й рік навчання, друга іноземна мова (Підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти)*. Харків: Ранок.

References

- Basai, N.** (2024). *Nimetska mova (3-y rik navchannia) (Pidruchnyk dlia 7 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity)*. Kyiv: Metodyka Pablichynh (in Ukrainian).
- Brander, P., Kin, E., & Yukhazh, V. (Ed.)**. (2012). *KOMPAS (Posibnyk z osvity z prav liudyny za uchastiu molodi)*. <https://www.coe.int/uk/web/compass> (in Ukrainian).
- Horbach, L. V.** (2017) *Nimetska mova (Pidruchnyk dlia 9 klasu zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv)*. Kyiv: Heneza (in Ukrainian).
- Kabinet Ministriv Ukrainy. (2020). *Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity (Postanova No. 898)*. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti> (in Ukrainian).
- Nova ukrainska shkola: Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly. (2016). Kyiv. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf> (in Ukrainian).
- Rafalska, M., Boiarchuk, O., Herasym, N. et al.** (2017). *Hromadianska vidpovidalnist: 80 vprav dlia formuvannia hromadianskoi ta sotsialnoi kompetentnosti pid chas vyvchennia riznykh shkilnykh predmetiv. 5–9 klas. (Posibnyk dlia vchytelia)*. Kharkiv: Osnova. <https://www.schools-for-democracy.org/biblioteka/publikatsii-vydani-v-ramkakh-prohramy/gromadyanska-vidpovidalnist> (in Ukrainian).
- Redko, V.H.** (Ed.). (2023). *Navchannia inozemnykh mov u himnazii (Zbirnyk metodychnykh materialiv dlia vchyteliv inozemnykh mov)*. Ternopil: Libra Terra (in Ukrainian).
- Redko, V.H., Shalenko, O.P., Sotnykova, S.I., Kovalenko, O.Ia., Koropetska, I.B., Yakob O.M., Samoiliukevych, I.V., Dobra, O.M., & Kior, T.M.** (2021). *Modelna navchalna prohrama «Inozemna mova. 5–9 klasy» dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity* (Rekomendovano MON Ukrainy: nakaz vid 12.07.2021 No. 795). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Inozemni.movy.5-9-kl/Inoz.mov.5-9-kl.Redko.ta.in.14.07.pdf> (in Ukrainian).
- Remekh, T. O.** (2018) The essence and the structure of a students civil competence at the New Ukrainian School. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, (2), 34–41 (in Ukrainian).
- Riabovol L. T.** (2024) Civic competence: Approaches to defining concept. In: *Konstruiuvannia kompetentnisno oriietovanoho zmistu povnoi zahalnoi serednoi osvity (Zbirnyk materialiv naukovo-metodychnykh seminariv i konferentsii)*, pp. 196–201. Kyiv. Pedahohichna dumka (in Ukrainian).
- Smahina T. M.** (2007) *Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti uchniv u protsesi navchannia pravoznavstva*. Kyiv (in Ukrainian).
- Sotnykova, S. I.** (2025). *Nimetska mova (4-y rik navchannia, druha inozemna mova) (Pidruchnyk dlia 8 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity)*. Kharkiv: Ranok (in Ukrainian).

Mykhailo Yakovchuk, *Researcher of the Foreign Languages Study Department, Institute of Pedagogy, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Teacher-Methodologist in German, Honored Teacher of Ukraine, Kyiv, Ukraine*

FORMATION OF CIVIC COMPETENCE OF STUDENTS IN GRADES 7-9 OF GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS IN THE PROCESS OF LEARNING GERMAN

Abstract. The article addresses the issue of developing civic competence among students in grades 7-9 of general secondary education institutions through the teaching of the German language within the competence-oriented educational paradigm. The study substantiates the feasibility of integrating the content of civic education into foreign language instruction as an effective means of fostering key competencies outlined in the State Standard for Basic Secondary Education. Based on an analysis of pedagogical, psychological, and linguodidactic sources, civic competence is conceptualized as an integrative personal quality encompassing knowledge of democratic values and social processes, value orientations, readiness for socially responsible behavior, and the ability to communicate effectively.

The article identifies and characterizes the structural components of students' civic competence, including the knowledge-based, value-motivational, activity-oriented, and communicative components, and demonstrates the potential for their purposeful development in German language lessons. Particular attention is given to teaching methods and techniques based on the simulation of real-life and social situations, promoting critical thinking, the ability to articulate one's position in a foreign language, participate in discussions, and collaborate effectively in groups. The didactic potential of interactive methods, project-based activities, role-playing games, and debates is analyzed as an effective tool to enhance student motivation and engagement in active civic practice.

The research findings indicate that the organic integration of foreign language learning and civic education fosters conditions for the development of intercultural communication, social engagement, and responsible attitudes toward societal processes, contributing to the cultivation of democratic values, tolerance, and civic maturity among students.

Keywords: civic competence; German language; teaching technology; interactive methods; students in grades 7-9; civic education.